

Niídia Homem, Rosalina Gabriel: **Briófitos raros dos Açores. Azorean rare bryophytes**. Princípia, Estoril, 2008, 95 str., 1 ryc., 98 kolorowych fotografii. Miękka opr., format 19,0×25,1 cm. Cena: 15 €. ISBN 978-989-8131-08-9.

Położony na Atlantyku około 1300 km na zachód od wybrzeży Portugalii, i należący do niej archipelag Azorów, obejmuje 9 średniej wielkości lub małych wysp pochodzenia wulkanicznego, z najwyższym szczytem 2351 m n.p.m. znajdującym się na wyspie Pico. Pod względem fitogeograficznym należy on do Makaronezji, prowincji obejmującej kilka niewielkich archipelagów (Azory, Wyspy Kanaryjskie, Madera i Wyspy Zielonego Przylądka), rozproszonych w północnej i środkowej części Oceanu Atlantyckiego. Odznaczają się one dużym bogactwem florystycznym, a w szczególności wysokim stopniem endemizmu. Na samych Azorach stwierdzono 439 gatunków mszaków, w tym 285 mchów, 145 wątrobowców i 5 glików, spośród których 18 jest endemitami Makaronezji, a dalszych 9 nie rośnie nigdzie poza tym archipelagiem.

Osobliwe cechy azorskiej brioflory sprawiły, że mszaki tych wysp od dawna budziły zainteresowanie briologów i należą do dobrze zbadanych. Pierwsze doniesienie poświęcone tym roślinom opublikował w 1865 r. angielski briolog William Mitten, a wszystkie dziewiętnastowieczne znaleziska mchów na Azorach zostały zebrane przez A. Geheeba w słynnej „Bryologia atlantica” wydanej w 1910 r. Intensywne badania flory mszaków tego archipelagu prowadził w ostatnich trzech dekadach ubiegłego wieku szwedzki briolog E. Sjögren, które zostały przez niego podsumowane w wydanej w 2001 r. monografii briogeograficznej Azorów. Do bogatej kolekcji literatury briologicznej poświęconej tym wyspom dochodzi teraz wydany niedawno fotograficzny atlas rzadkich gatunków mszaków, który stawia sobie za cel spopularyzowanie tych roślin wśród przyrodników i turystów licznie odwiedzających ten egzotyczny dla mieszkańców Europy archipelag.

Atlasy fotograficzne mszaków stały się w ostatnich kilku dziesiątkach lat bardzo popularne, w szczególności w Europie, gdzie ukazało się wiele publikacji tego typu. Są one jednak zdecydowanie rzadkie w innych częściach

świata i jak dotychczas z wysp Makaronezji podobny atlas został wydany tylko na Maderze. Z reguły mają one niewielki, kieszonkowy format oraz atrakcyjną, rzucającą się w oczy okładkę, od razu przykuwającą uwagę potencjalnego czytelnika. Na pierwszy rzut oka omawiany atlas jest zaprzeczeniem tej formuły, gdyż duże rozmiary książki oraz banalna i zupełnie nieatrakcyjna okładka mogą działać zniechęcająco. Trudno bowiem zgadnąć, że kryje się pod nią całkiem ciekawa i interesująca kolekcja zdjęć glików, wątrobowców i mchów, z których wiele nie posiadało dotychczas publikowanej dokumentacji fotograficznej.

Sam układ edytorski atlasu jest typowy dla tego typu wydawnictw. W części wstępnej przedstawione są podstawowe informacje na temat budowy, ekologii i roli mszaków w przyrodzie, a także krótka charakterystyka brioflory Azorów. Zasadniczą część atlasu wypełnia przegląd rzadkich gatunków tego obszaru, ułożonych w porządku alfabetycznym, osobno dla wątrobowców i mchów. Każdy z nich zilustrowany jest jednym lub kilkoma kolorowymi zdjęciami, ukazującymi pokrój, kształt liści oraz ich siatkę komórkową. Towarzyszy im krótki opis morfologiczny, dane siedliskowe, informacje o zasięgach pionowych oraz krótka charakterystyka rozmieszczenia geograficznego w świecie, Europie i na samych Azorach. To ostatnie zilustrowane jest na małych mapkach archipelagu z zamalowanymi wyspami, na których dany gatunek został znaleziony. W części końcowej znajduje się słowniczek terminologiczny, który powinien być użyteczny dla niespecjalistów. Tekst jest dwujęzyczny: portugalski i angielski, co sprawia, że z atlasu będzie mógł korzystać praktycznie każdy użytkownik.

Ogółem w atlasie przedstawionych jest 41 gatunków, w tym jeden glik (*Anthoceros caucasicus*), 26 wątrobowców i 14 mchów. Spośród nich najbardziej interesujące są endemity azorskie (*Bazzania azorica*, *Cheilolejeunea cedercreutzii*, *Tylimanthus azoricus*, *Breutelia azorica* i *Echinodium renauldii*) oraz makaronezyjskie (np. *Aphanolejeunea azorica*, *A. madeirensis*, *Calypogeia azorica*, *Heteroscyphus denticulatus*, *Lepidozia azorica*, *Leptoscyphus azoricus*, *Radula wichurae*, *Alophozia azorica*, *Andoa berthelotiana*, *Echinodium prolixum*, *Fissidens coacervatus*, *F. luisieri*, *Tetrastichium fontanum* i *T. virens*). Pozostałe gatunki są również dużymi rzadkościami, znanymi tylko z Europy Zachodniej (np. *Acrobolbus wilsonii*, *Lejeunea hibernica*, *Porella canariensis*, *Radula holtii* i *Pseudotaxiphyllum laetevirens*) lub tropikalnej Ameryki (np. *Plagiochila longispina*, *Radula carringtonii* i *R. nudicaulis*) i innych kontynentów. Ten zestaw gatunków doskonale ilustruje podstawową cechę brioflory Azorów, która jest mieszanką rozmaitych elementów geograficznych. Ponieważ archipelag ten jest obecnie łatwo dostępny i często odwiedzany przez turystów z kontynentu, omówiony tu atlas będzie na pewno bardzo wartościowym przewodnikiem dla każdego, kto pragnie zapoznać się z egzotyczną florą mszaków tego obszaru.

Ryszard Ochyra (Kraków)